

SAMTALE MED HENNING CARLSEN

HENRIK STANGERUP

– Vender De med »Klabautermanden« tilbage til stilen fra »Sult«?

– På en måde, ja. »Klabautermanden« foregår ombord på et skib magen til det hovedpersonen i »Sult« flygter ombord på. Filmen foregår i samme periode som »Sult«, men er alligevel en helt anden type film. »Sult« var en introvert film, denne her er extrovert. Parakdoksalt nok lukker »Klabautermanden« sig alligevel mere om sig selv, og det hænger sammen med at miljøet er så fremmedartet. Samtidig med at jeg har været optaget af det drama, som »Klabautermanden« er, har jeg været fascineret af filmens miljø: et miljø som det er i sidste øjeblik man kan holde fast i: sejskibsmiljøet. Men ikke sejskibsmiljøet i et romantisk skær. Livet ombord i de sejskibe, der lå og blafrede frem og tilbage over Atlanterhavet og ned til Middelhavet og op til Færøerne har simpelthen været så hårdt, at man næppe har nogen forestilling om det i dag. Jeg mener: dem der var ombord levede af brakvand og saltmad i måneder. Det var før LO's og overenskomsternes tid!

– Hvor meget har I selv sejlet da I lavede filmen?

– Vi har sejlet sammenlagt ligeså meget som tre gange over Atlanterhavet. Vi har haft et arbejdsklima som er helt usædvanligt for en film. Vi var 35 mennesker isoleret fra omverdenen. Vi boede dels på hoteller rundt om i forskellige provinsbyer og gik så ned til skibet og sejlede ud, dels overnattede vi ude i rum sø. Jeg undgik helt studieoptagelser: det ville være håbløst hver dag at beslutte os for om vi nu skulle sejle eller gå i atelier af vejrmæssige grunde. Så gjorde vi det, at vi simpelthen udnyttede skibets store lastrum ved på skibet at bygge filmens to store væsentlige dekorationer der: kaptajnens kahyt og mandskabets lukaf. Resten er ren location. Vi fik lavet dekorationerne som moduler og det vil sige, at hvis vi en dag havde besluttet os til at sejle men ikke kunne på grund af dårligt vejr, så havde vi vores alternativ stående nede i lastrummet, og så gik vi dernede og filmede i stedet for. På alle vores optagelser er der således et »ægte« kluk kluk fra vandet, og nogle gange når vi lå i hårdt vejr ved kajen, så lå skibet og gav lyde fra sig og gyngede og understregede hele den maritime fornemmelse.

– Kan man definere filmen som et Strindbergske trekantdrama?

– Ja. »Klabautermanden« handler dels om at man ikke kan tvinge et menneske, og så om dette trekantdrama. Familiedramaet. Der er kaptajnen og den pige han har bortført og tvunget ombord og så den tredje faktor: mandskabet. Så handler filmen også om gruppepsykologi. Husk på, i »Klabautermanden« bliver mandskabet ombord i otte år. De knyttes usædvanlig tæt sammen, ikke mindst på grund af kvinden. Katastrofen opstår, da en af mandskabet bryder ud og ikke bare slår skipperen ihjel men også ligger i med kvinden, der har været en slags gudsmoder for dem alle. Så går det helt galt. Skibet sejler i sæk. Det forsvinder.

– Filmen peger også tilbage på »Kvindedyr«?

– Den har flere paralleller til »Kvindedyr«, det er rigtigt. I »Kvindedyr« ser vi udelukkende kvinder – og så én mand. Her er det kun mænd – og så én kvinde. Det er i sådanne situationer ondskaben kommer frem, og det kommer den i rigeligt mål i begge film.

– Tror De på at mennesket er skabt til at leve alene?

– Jeg tror ikke på megen af den gruppefilosofi, som er oppe i tiden – ikke mindst her i Skandinavien, gruppefamilier, gruppesex etc. etc. Jeg ville omkomme, hvis jeg ikke havde lejlighed til at være alene. Man kommer uværgerligt i en gruppe til at slide på hinanden og dermed til at tære på hinanden – og så sker det næste, at man ikke kan undvære hinanden og at man bliver bundet sammen af en eller anden form for negativitet og pervers solidaritet. Så ender man med at ville væk og man tror, ligesom styrmanden i »Klabautermanden«, at man kan slippe væk ved bare at gå på vandet eller sådan noget. Gruppefællesskab er selvfølgelig godt i mange situationer, men alt for mange tvinges ind i grupper af angsten for ensomheden. Vi leder alle efter vores identitet, og mange gange kan vi kun få den bekræftet netop i en gruppe. Alle mine film handler jo om dette med identiteten. Hvem er jeg?

– Vi snakkede lige før om »Kvindedyr«. Er De blandt de instruktører – Bergman, Dreyer f. eks. – der er besat af Kvinden med stort K. Det forekommer mig, at De er den eneste danske instruktør, der for alvor kan skildre kvinder. Har det noget med jagten efter identiteten at gøre: kan en mand først rigtig blive bekræftet i samværet med en kvinde?

– Det er svært at svare direkte på. Men jeg kunne ikke tænke mig at lave en film udelukkende med mænd. Jo, hvis deres problem var dette ene: at de kun var mænd og manglede en kvinde. Kvinden spiller en alt dominerende rolle i alle mine film, kulminationen i »Sult« er jo mødet med Ylajali. Jeg har altid haft det bedst tænkelige arbejds-

Lise Fjeldstad (t.v.) i »Klabautermanden«.

mæssige forhold til de kvindelige skuespillere i mine film. Tag f. eks. Harriet Andersson. Jeg fik at vide at hun ville være fantastisk svær at arbejde sammen med. Men hun var simpelthen en drøm at instruere. Det var også en oplevelse at arbejde med Gunnel Lindblom. Jeg havde meget mere diskussion med hende end med Per Oscarsson. Per Oscarssons rolle gav jo sig selv, men hvordan pokker opfører en kvinde fra det bedre borgerskab sig når hun tager en bums op fra gaden og inviterer ham med hjem?

– Disse svenske skuespillerinder... har vi i Danmark ikke nogle tilsvarende?

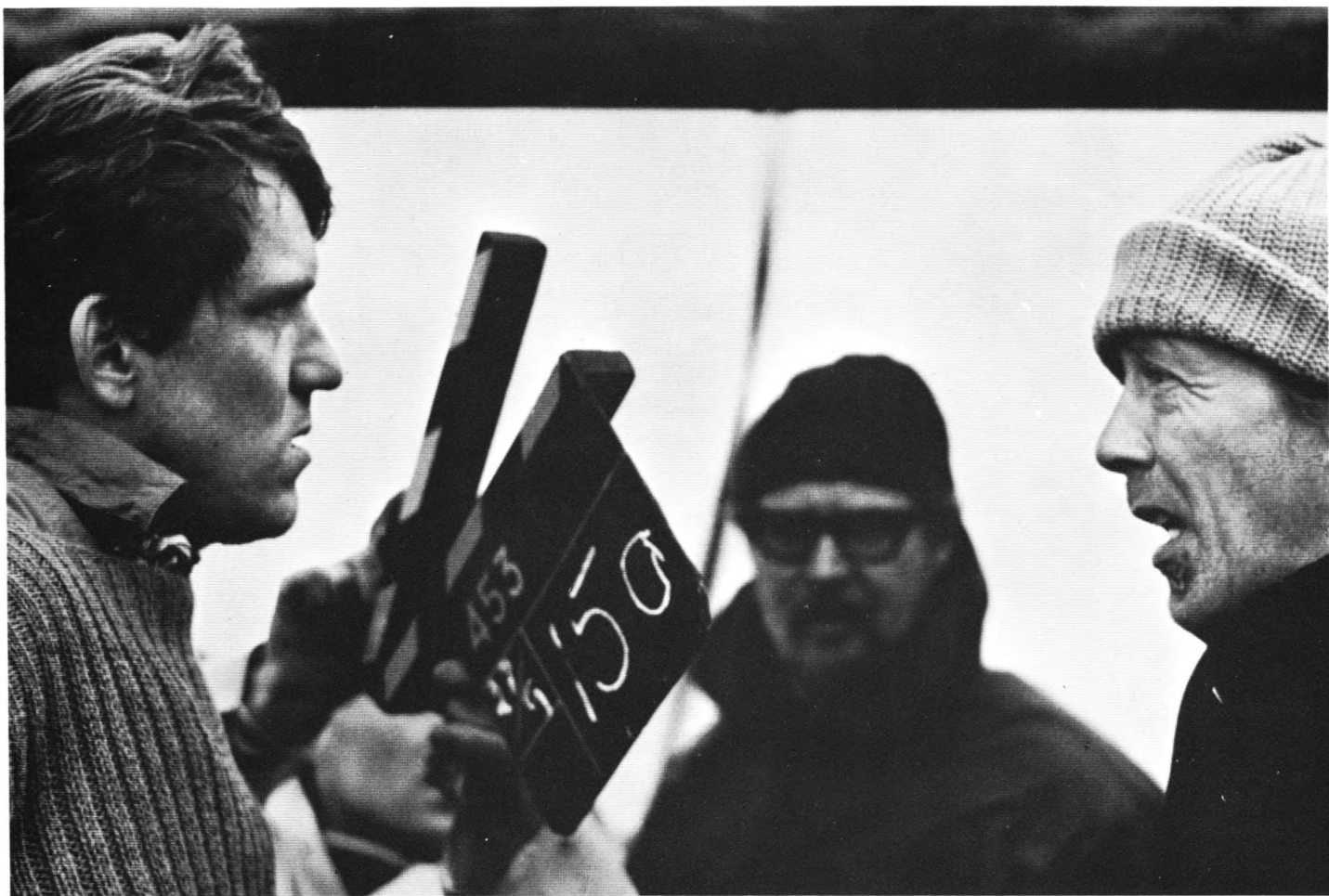
– Det har vi måske nok, men de er ikke nær så professionelle som de svenske, og det hænger sammen med at vi først nu er ved at få noget der ligner et ordentligt filmmiljø i Danmark. Jeg vil vove at påstå at man kan finde skal vi sige 50 svenske topprofessionelle skuespillerinder før man finder en dansk som er ligeså god. Men det gælder jo ikke bare kvindesiden. Vi har heller ikke unge danske skuespillere der kan måle sig med Thommy Berggren og hvad de hedder allesammen i Sverige.

– Hvad er grunden til at et så lille land som Sverige kan være en filmisk stormagt?

– Jeg tror det har noget at gøre med at Sverige er så højt udviklet – teknisk set. I et sådan land skal kunsten have en fantastisk kvalitet hvis den overhovedet skal overleve.

– Hvad forstår De ved nordisk kunst, nordisk film?

– En stemning, en tone. Jeg tror – meget provokativt – at de skandinaviske, først og fremmest de svenske film der har ry for at være frisindede og blufærdighedskrænkende

Henning Carlsen instruerer Claus Nissen (til venstre).

i virkeligheden er udtryk for en blufærdighed, som ikke findes andre steder i verden. Det der karakteriserer de nordiske lande er at vi ikke har grædekoner ved begravelserne.

– *Hvordan stiller De Dem til de gentagne krav, om at kunsten skal være politisk engageret?*

– Det er urimeligt at forlange at kunsten skal være programmatisk. Enhver kunstner har ret til at beskæftige sig med helt personlige problemstillinger, og hvis tingene lykkes for ham, hvis han laver kunst der bliver stående, så indeholder den også alt det der går og brøler op om. »Klabautermanden« kan man godt for min skyld se som et politisk indlæg. Det er oplagt at det er en social film, ligesom »Sult« og »Kvindedyr« var sociale film. Men man må begynde den rigtige vej: ved at fortælle en historie, der så kan gå hen og blive politisk fortolket i stedet for at lave politik, der bare ender i det tomme rum. Dreyer var ikke politisk da han lavede »Vredens dag«, og alligevel er den film den mest antireligiøse, der findes.

– *Dreyer betragtede altid sig selv som »dokumentarist«. Føler De Dem på det punkt i slægt med ham?*

– Det gør jeg afgjort. Jeg har lavet 38 rene dokumentarfilm før jeg kastede mig over spillefilmen. »Klabautermanden« er ligesom »Sult« og »Kvindedyr« utænkelig uden den dokumentariske baggrund, selvom ingen af dem selvfølgelig er hvad man forstår ved dokumentariske. Men det er en meget svær diskussion man kan føre omkring den såkaldte dokumentarisme. Man kan sige det på den måde, at dokumentarkunst er et non-

sensudtryk, fordi al kunst er subjektiv. Men samtidig er alle gode film på en eller anden måde dokumentariske: filmen udgår jo fra virkeligheden. Da jeg begyndte som kortfilmmand, var det aldrig min tanke at lave spillefilm. Men med årene er dokumentarfilmen i den klassiske udformning blevet overflødiggjort, bl. a. af TV. Alligevel fortsætter jeg med at lave dokumentarfilm. Imellem »Mennesker mødes«, hvor jeg bare havde trang til at lege hæmningsløst med mediet, og »Klabautermanden«, ligger kortfilmen »Hvor er magten blevet af, for der er nogen der har taget den«. Den tager sit udgangspunkt i Hørups ord, at det er vores pligt til enhver tid at være 100 procent mistænksomme overfor dem der sidder ved magten.

– *I dag bliver De vel betragtet som filmmand »ved magten« af de unge undergrundsfolk. De sidder i filmfondens, De er biografdirektør, De er i filmskolens råd.*

– Jeg har ganske rigtigt stået over for beskyldninger for at være en instruktør »ved magten«, bl.a. af filmskoleeleverne. Nu har jeg imidlertid trukket mig ud af filmfondens, fordi jeg mener en kunstner ikke skal beskæftige sig med meget andet end sin kunst. Hvad jeg imidlertid er imod er at man angriber de etablerede bare fordi de er etablerede. Det angriberne stiler imod er ofte bare selv at blive etablerede. Når oprørerne bevæger sig over i den retning har jeg ingen respekt for dem. Men den bedste gren af ungdomsoprøret har min sympati, og somme tider ærgrer jeg mig over, at jeg er født 20 år for sent og er havnet i en eller anden form for etablering som ved gud er belastende. Alt det man igennem flere år har bygget op af familieforglivelser og arbejde kan pludselig ligge som en mægtig byrde.

– *Hvad synes De om den æstetik som undergrunden arbejder med?*

– Undergrunden er nødvendig for at tingene kan udvikle sig, men jeg kan bare ikke se med hvilken ret man kan sige at nu er den det eneste gyldige udtryk for en moderne filmkunst. Jeg er imod dem der siger at nu må der kun laves film med otte millimeterkameraer.

– *Er faren ved undergrunden ikke at man ender i en romantisk analfabetisme?*

– Det er en af farerne. Jeg synes det er skønt at gud og hvermand render rundt og filmer løs med deres otte millimeter kameraer, så skal der nok være nogle der pludselig afslører et rigtigt talent. Jeg mener ikke det har værdi som andet end happening at en håndfuld unge undergrundsfolk render rundt i en skov og filmer hinanden i færd med at filme hinanden. Men en sådan happening skal alligevel være der og med tiden regulerer tingene sig. Der er ikke ret mange af de såkaldte eksperimentalfilm der har interesse for andre end en snæver kreds. Men denne snævre kreds får en oplevelse med disse film. Og det fører en dag til et eller andet, ligesom det kan føre til noget at sætte sig ned med en klump ler og lege med den. Jeg tror nok på at man kan afskaffe den professionelle værdibedømmelse, og jeg er en stor modstander af filmtidsskrifternes stjernesystemer, men publikums bedømmelse kan man aldrig afskaffe, og at glemme publikum er det samme som at glemme at filmen er et massemedium. Dette er ikke det samme som at man laver film efter publikums hoved. Jeg er i øjeblikket den filminstruktør i Danmark, der taber flest penge på film, fordi jeg ikke vil gå på akkord med den gængse danske smag, med folkekomedien.